

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KASBIY MADANIYATNI TAKOMILLAHSTIRISH**Sharipova Nargiza Muxammadovna**

240-maktabning O'zbek tili fani o'qituvchisi.

+99890 188-48-08 Nargizasharipova1801@gmail.com<https://doi.org/10.5281/zenodo.17368430>

Annotatsiya. Ushbu maqola bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy madaniyat va uning tarkibiy qismlariga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: kasbiy madaniyat, pedagogik madaniyat, pedagogik faoliyat, pedagogi qadriyat.

IMPROVING PROFESSIONAL CULTURE IN FUTURE TEACHERS

Annotation. This article is dedicated to professional culture and its components in future teachers.

Keywords: professional culture, pedagogical culture, pedagogical activity, pedagogical value.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

Аннотация. Это статья посвящена профессиональной культуре и ее компонентам в будущих учителях.

Ключевые слова: профессиональная культура, педагогическая культура.

Mamlakatimizda bo'lajak xorijiy til o'qituvchilarini tayyorlash jarayonini xalqaro malaka talablari asosida tashkil etish, bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarini ilg'or xorijiy tajribaga asoslangan holda tayyorlash xorijiy tillarda erkin muloqot qila oladigan mutaxassislar tayyorlash jaxon sivilizatsiyasi yutuqlaridan keng foydalanishning me'yoriy asoslari yaratildi va moddiy texnik bazasi boyitildi. 2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi farmonda [1] ta'lim sifatini oshirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlarga mos yuqori malakali kadrlar tayyorlash ustuvor vazifa etib belgilandi, shuningdek, xalqaro ta'lim standartlarini joriy etish va ta'lim sifatini baholash asosida oliy ta'lim muassasalari faoliyati va samaradorligini oshirish ustuvor vazifa etib belgilandi.

Natijada, oliy ta'lim muassasalarida tillarning fanlarga integrallashtirilgan holda o'rgatish imkoniyati kengaytirildi.

O'qituvchining kasbiy faoliyati qanchalik muvaffaqiyatli bo'lishi shaxsiy va kasbiy fazilatlarining, ya'ni kasbiy madaniyatning kasb talablariga muvofiqligi darajasiga bog'liq.

Boshqacha qilib aytganda, o'qituvchining kasbiy madaniyati kasbiy faoliyatga tayyorlikning muhim belgisidir. O'qituvchining kasbiy faoliyati sohasidagi pedagogik madaniyatni loyihalash "o'qituvchining kasbiy madaniyati" tushunchasida o'z aksini topgan.

Bundan tashqari, "O'qituvchining kasb madaniyati" tushunchasini ko'rib chiqib, "kasbiy-pedagogik madaniyat" atamasini tahlil qilish zarur. V.A boshchiligidagi mualliflar jamoasiga ko'ra. Slasteninning fikriga ko'ra, "o'qituvchining kasbiy-pedagogik madaniyati" tushunchasi pedagogik madaniyatning bir qismi sifatida tushuniladi, ammo uning tashuvchilari pedagogik faoliyat va kasbiy darajada pedagogik muloqotdan iborat pedagogik ishlarni amalga oshiradigan odamlardir, tashuvchilar esa pedagogik madaniyatning bir qismidir.

Pedagogik madaniyat - bu hatto kasbiy bo'lmagan darajada ham pedagogik amaliyot bilan shug'ullanadigan odamlardir. Shu bilan birga, o'qituvchining pedagogik madaniyati haqida gapiradigan bo'lsak, bu uning kasbiy madaniyatining bir qismi bo'lishi shubhasiz.

Bundan tashqari, I.F. Isaev, V.A. Slastenin va boshqalar kasbiy va pedagogik madaniyatning uchta tarkibiy qismini ajratib ko'rsatishadi:

- aksiologik komponent, shu jumladan pedagogik qadriyatlar majmui;
- texnologik komponent, shu jumladan pedagogik faoliyat usullari
- shaxsiy-ijodiy komponent, jumladan, shaxsiy xususiyatlar va pedagogik ijod [3], [2].

Pedagog ixtisosligini tanlagan har bir inson kimlarni o'qitayotgan va tarbiyalayotganligi uchun o'ziga javobgarlikni oladi. U o'zining kasbiy tayyorgarligiga javob berish bilan birga pedagog, o'qituvchi, tarbiyachi, muallim bo'lish xukukiga ega bo'lishi uchun juda ko'plab majburiyatlarni olishi zarur.

Insonning ijtimoiy mohiyatini jamiyat talabiga mos ravishda shakllantiruvchi soha xalq ta'limi tizimi deb atalib, uni amalga oshiruvchi shaxs o'qituvchi yoki muallim deyiladi.

Muallimlik kasbining sharafliligi, nafaqat, uning o'qituvchi, turli bilimlarni o'rgatuvchi va mohir tarbiyachi bo'lganligi uchungina emas, balki uning o'zi tanlagan kasb-xunar yunalishidagi barcha mutaxassisliklar bo'yicha maxsus fanlarni va ularning poydevori bo'lgan fundamental fanlarni hamda o'qitish va tarbiya berishni, psixologiya va pedagogika asoslarini a'lo darajada egallagan bo'lishi shart.

Pedagog bu – yuksak madaniyatli mutaxassis, o'z fanini chuqur biluvchi, umumiy va bolalar psixologiyasini yaxshi biluvchi, ta'lim-tarbiya metodikasini mukammal biluvchidir.

Ta'lim-tarbiya jarayonining asosiy maqsadi va vazifasi barkamol, etuk shaxs, malakali mutaxassislarni tayyorlashdan iborat. Shunday ekan biz ta'lim-tarbiya samaradorligini o'quvchilarning qay darajada bilim, ko'nikma va malakaga ega ekanliklari, mustaqil bilim olishga, jamiyatda o'z o'rinlarini topish uchun qanday tayyorgarligi bilan o'lchashimiz, baho berishimiz lozimligini bilishimiz shart. Ta'lim insoniyat taraqqiyotining asosini tashkil etadi.

Bizning ishimizda biz "o'qituvchining kasbiy madaniyati" va "kasbiy va pedagogik madaniyat" tushunchalarini aniqlaymiz, chunki bu ikkala tushuncha ham o'qituvchining o'z kasbiy faoliyatini amalga oshirishi uchun zarur bo'lgan fazilatlar majmuini o'z ichiga oladi.

O.G. Skvortsova ta'kidlaganidek, universitet o'qituvchisining kasbiy madaniyati uning kasbiy va pedagogik haqiqatining butun sohasini qamrab oladi [4]. O'qituvchining "kasbiy madaniyati" tushunchasi A.P. Sitnik pedagogik faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun zarur bo'lgan shaxsning umumiy madaniyati va kasbiy bilimlarining kombinatsiyasi sifatida.

Muallif kasbiy madaniyatning besh tarkibiy qismini ajratib ko'rsatdi: umumiy, axloqiy, falsafiy, estetik va pedagogik madaniyat. Shu bilan birga, pedagogik madaniyat o'qituvchi kasbiy madaniyatining elementi ekanligini ta'kidlash lozim [5].

A.M. Trudkov musiqa o'qituvchisining kasbiy madaniyatini bir necha tarkibiy qismlarga ajratdi, ular qadriyatlar tizimi, faoliyat maqsadlarini belgilash, faoliyat vositalari va usullari tizimi, axborot va operatsion resurslar, kasbiy faoliyat ob'ektlarini o'z ichiga oladi [11].

S.A. Xolitova qo'shimcha ta'lim tizimidagi o'qituvchining kasbiy madaniyatini o'qituvchining kasbiy faoliyatida o'zini o'zi anglashini ta'minlaydigan "motivatsion ehtiyojga asoslangan, mazmun-protsessual va texnologik tarkibiy qismlarni" o'z ichiga olgan shaxsning integral ta'limi sifatida belgilaydi. shaxsiy rivojlanish, fikrlash va dunyoqarashni shakllantirish, o'qituvchining qiymat-semantik yo'nalishi, uning o'zini o'zi anglash va doimiy o'zini rivojlantirish istagi [6].

A.N. Limarning ta'kidlashicha, oliy ta'lim xodimlarining kasbiy madaniyati "o'qituvchi va ta'lim muhiti o'rtasidagi maxsus o'zaro ta'siri, sub'ektiv va ob'ektiv omillarning o'zaro ta'siri"

kasbiy bilimlar, me'yorlar va qadriyatlar mavjudligiga asoslangan bo'lib, talabalar tomonidan egallangan mutaxassislikni muvaffaqiyatli o'zlashtirishni ta'minlaydi.

Oliy ta'lim o'qituvchisi kasbiy madaniyatining asosiy elementlari A.N. Limarning fikricha, o'qituvchilar o'quvchilarga o'rgatadigan mehnat faoliyatining bajarilishini ta'minlash uchun ko'nikma va qobiliyatlarga ega; kasbiy fikrlash asoslariga ega bo'lish va ishlab chiqarish sharoitida ushbu fikrlash turidan foydalanish qobiliyati; o'quvchilarning o'z-o'zini rivojlantirish, o'z taqdirini o'zi belgilash, o'z-o'zini tarbiyalash, o'quvchilarni o'quv jarayonini tashkil etishga qabul qilishni rag'batlantirish uchun o'quv jarayonini tashkil etishni maqsadli yo'naltirish; pedagogik va tadqiqot faoliyatining kombinatsiyasi [7].

O'qituvchi-muallimlarning shaxsiy ijtimoiy sifatlariga azal-azaldan e'tibor qaratib kelingan va har bir zamon talabidan kelib chiqib, pedagogga qo'yiladigan talablar takomillashib, murakkablashib boravergan. Olib borilgan tadqiqotlar har qanday pedagog quyidagi ijtimoiy sifatlarga ega bo'lishi shart ekanini ko'rsatdi.

M.P. Kolesnikova o'qituvchining kasbiy madaniyatini pedagogik qadriyatlar, axloqiy munosabatlar va e'tiqodlar, o'qituvchi faoliyatini ijodiy amalga oshirishga qaratilgan shaxsiy xususiyatlarning birligi deb belgilaydi. Bundan tashqari, muallif o'zaro bog'liq bo'lgan quyidagi tarkibiy qismlarni belgilaydi: ma'naviy-axloqiy madaniyat, pedagogik muloqot madaniyati, nutq madaniyati va tafakkur madaniyati, xulq-atvor va tashqi ko'rinish madaniyati [8].

U.Kulibali o'qituvchining kasbiy madaniyatini "shaxsning individual kasbiy sifatlari yig'indisi va etnik-madaniy pedagogik qadriyatlarga asoslangan kasbiy kompetentsiyaning umumlashtirilgan ko'rsatkichi" deb tushunadi, bu esa shaxsning ijodiy ro'yobga chiqishi va o'zini o'zi anglashiga yordam beradi. pedagogik faoliyatning turli turlarida pedagogik texnologiyalar va qadriyatlarni qabul qilish, yaratish va uzatishga qaratilgan. Bundan tashqari, o'qituvchining kasbiy madaniyatining uchta tarkibiy qismi aniqlandi: aksiologik (pedagogik qadriyatlarning mavjudligi), texnologik (pedagogik faoliyatni amalga oshirishning texnikasi va usullari to'plami) va shaxsiy (ishlab chiqilgan pedagogik qadriyatlarni belgilash) [9].

Kupchigina o'rta kasb-hunar ta'limi tizimidagi bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy madaniyati tarkibida quyidagi tarkibiy qismlarni aniqladi:

- kasbiy faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirish jarayonida umuman kasbiy madaniyat, uning qadriyatlarining ahamiyati to'g'risida bilimlarning mavjudligi bilan tavsiflangan kognitiv;
- empatik, empatik munosabatlar mavjudligi va hissiyotlarning namoyon bo'lishi bilan tavsiflanadi;
- kommunikativ, shakllanishni aks ettiruvchi muloqot qobiliyatlari va qobiliyatlari;
- refleksiv, o'z-o'zini aks ettirish va introspeksiya qilish qobiliyatini shakllantirish bilan tavsiflanadi [10].

Bundan tashqari, tahlil bugungi kunda o'qituvchining kasbiy madaniyati va uning tarkibiy qismlari haqida yagona g'oya yo'q degan xulosaga kelishimizga imkon berdi. Shuni ta'kidlash kerakki, "Madaniyat", "Kasbiy madaniyat" va "O'qituvchining kasbiy madaniyati" tushunchalarining uchtasi ham o'zaro bog'liq. Biz o'qituvchining kasbiy madaniyatini shaxsiy va kasbiy jihatdan muhim xususiyatlarning kombinatsiyasi sifatida ko'rib chiqadigan mualliflarning tadqiqotlariga qo'shilamiz. Biroq, yuqoridagi ta'riflarni to'ldirishni maqsadga muvofiq deb bilamiz. Tadqiqotimizning maqsadlari uchun o'qituvchining kasbiy madaniyatini pedagogik faoliyatning qadriyatlari, shaxsiy fazilatlar, maqsadlari, vositalari, usullari va texnologiyalari, shuningdek, tashkilotchilik qobiliyatlari tizimi sifatida ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir.

I.F.ning tadqiqotlari asosida. Isaeva, U. Kullibali, V.A. Slastenin, biz "o'qituvchining kasbiy madaniyati" tushunchasiga axborot-metodik komponentni kiritishni zarur deb hisoblaymiz. Rivojlanayotgan mamlakatlarda kasbiy va pedagogik faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun bilim tizimini, ta'lim texnologiyalarini doimiy ravishda takomillashtirish, jarayonning o'zini ham, ta'lim muhitini ham tashkil etishga ijodiy yondashish zarur.

Shunday qilib, kasbiy madaniyat o'qituvchilarning o'quv muassasalarida o'z ishini qanday bajarishini anglatadi. Bu orqali, olib borilayotgan ishlar mazmunli bo'lib, bo'lajak o'qituvchilar asta-sekin o'z muammolarini hal qilishni va integratsiyalashgan hamjamiyatda professional bo'lishni o'rganadilar

ADABIYOTLAR

1. 2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risidagi farmon.
2. Исаев, И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по педагогическим специальностям - 2-е издание, стереотипное. - Сер. Высшее образование / И.Ф. Исаев. - М.: «Академия», 2004. - 208 с.
3. Сластенин, В. А. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; Под ред. В.А. Сластенина. - М.: Издательский центр "Академия", 2002. - 576 с.
4. Скворцова, О. Г. Профессиональная культура преподавателя вуза социологическом измерении / О. Г. Скворцова // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук. - 2015. - № 12-7. - С. 114-119.
5. Ситник, А. П. Профессиональная культура учителя: исторические аспекты проблемы / А. П. Ситник // Школа. - 1998. - №1. - С. 3-40
6. Халитова, С. А. Развитие профессиональной культуры педагога в системе дополнительного образования / С. А. Халитова // Сборник материалов VII Международной научно-практической конференции "Проблемы и перспективы развития образования в России". - Новосибирск: Издательство НГТУ, №7, 2011. - С. 352-357
7. Лымарь, А. Н. Профессиональная культура педагогов высшей школы: социологический анализ: автореф. дис. ... канд. социол. наук : 22.00.06 / Лымарь Анна Николаевна. - Екатеринбург, 2008. - 22 с
8. Колесникова, М. П. Формирование профессиональной культуры будущего педагога / М. П. Колесникова // Профессионально-личностное становление и развитие специалиста: история и современность: сборник статей. - Рязань : Издательство «концепция», 2017. - С.161-164.
9. Кулибали, У. Этнокультурный контекст формирования профессиональной культуры будущих педагогов в Республике Мали : диссертация ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Кулибали Усман. - Орел, 2015. - 202с
10. Купчигина, И. М. Изучение и анализ сформированности профессиональной культуры у будущих учителей в системе среднего профессионального образования / И. М. Купчигина, И. Е. Балыкова // Мир науки, культуры, образования. - 2013. - № 3(40). - С. 62-66.
11. Трудков, А. М. Профессиональная культура учителя музыки / А.М.Трудков. - Мурманск, 2005. - 138 с.